

1,20–1,30-as pályákon közlekedjék, vagy könnyebb díjlovagló programokon is szerepelni tudjon. A kiválóságok pedig, ha megtalálják a megfelelő lovasát is, nemzetközi versenyeken is szerepelhetnek.

– *Az elmúlt évtizedeknek a tenyésztése, kiválasztása véleménye szerint változott-e a sportló tulajdonságain? Fejlődött-e a faj, ha szabad így kérdeznem?*

– Némethi Bertalan – az Egyesült Államokba kiköltözött egykori öröknytábori lovasedző, világviszonylatban igen kiváló szaktekintélynek számít – ezzel kapcsolatban azt mondta, hogy a mai lóállományunk sportszempontról lényegesen jobb, mint az ő idejében (harmincas évek végén), amikor végül bronzérmeket is nyertünk a berlini olimpián, és ha egy lábtörés nincs, akkor lehet hogy csapatunk megnyerte volna az olimpiát. Ahhoz képest most lényegesen jobbak a lovaink, ami annak az eredménye, hogy a sportlovak kifejlesztett változatai importálva voltak, vagy a jól kiválasztott angol telivérektől alkottak jó vonalat.

– *Melyek ma Európában a nagy lovas nemzetek?*

– Ha a nemzetközi lovas versenyek három, olimpián is szereplő fő ágát (ugróverseny, díjlovaglás, military) vesszük figyelembe, mindenképp a németek, franciák, olaszok váltakoznak az első helyeken. De ezenkívül az Egyesült Államok is igen jól szerepel ebben a tekintetben, és telivérjei folytán Anglia sem marad el. Díjlovaglás területén nem lehet kizárni a svédeket sem, sőt néha a svájciak is kitűnően szerepelnek.

– *És a magyarok?*

– A magyaroknál furcsa helyzet van, mert a nagy világversenyeken aranyérmeket nagy mennyiségben nem nyertünk az utóbbi időben, de külön érdekesség az, hogy a Gidrán fajta (amiből szám szerint kevés van Magyarországon, de Romániában is előfordul), amikor megfelelő lovasok alá került, kiderült, hogy létszámához viszonyítva a világ legjobbjai közé tartozik.

Kérdezett Horváth Andor

Bogdán Imre nyugalmazott agrármérnök

„A gazdasági válságból kilábalva fellendül a lovassport.”

1928-ban született, a kolozsvári Mezőgazdaságtudományi Egyetemen 1952-ben szerzett általános agrármérnöki diplomát. Pályafutása során foglalkozott mezőgazdasági tervezéssel, tíz éven át pedig termelőségvetkezeti főmezőgazdászti tisztséget töltött be. Dolgozott a rét-legelő-javító megyei vállalatnál, majd a Kolozs Megyei Erdészeti Igazgatóságon a havasi legelők karbantartásának és feljavításának feladatát látta el. Saját bevallása szerint földbirtokos-leszármazotként nemcsak szakmája, hanem minden hobbija is – a lovaglás, a vadászat, a kutyatenyésztés – a természethez és az élőlények világához kötődik.

■ – *Ismeretes, hogy a magyar lótenyésztés fellendítése a 19. században arisztokraták nevéhez fűződik, a későbbiekben viszont az állam is egyre nagyobb szerepet vállalt ebben a tevékenységben. Hogyan ment végbe ez a váltás?*

– A 19. század folyamán a gazdag földbirtokosok „kiváltsága” vagy mindennapi foglalatossága volt a lótenyésztés. Az előző századfordulón Erdélyben több mint nyolcvan magánménest tartottak számon, ezek mind arisztokraták, földbirtokosok tulajdonában álltak. Noha Erdélyben nem beszélhetünk olyan nagybirtokról, mint Magyarországon, ennek ellenére az erdélyi arisztokráciáról elmondható, hogy tagjai lószerező emberek voltak, akik minőségi lótenyésztéssel is foglalkoztak. Erdélyben a leghíresebb báró Wesselényi zsidói ménese volt, ahova tenyészlovaként angol telivérek hoztak be.

Az első világháború után végrehajtott romániai földreform, amely gyalázatos csapást mért az erdélyi magyar arisztokráciára, csökkentette az itteni ménesek fenntartási lehetőségeit is. Csupán néhány ménes maradt meg; a lótenyésztés ágazatának művelését pedig többnyire átvette az állam. De ugyanilyen helyzetben volt Magyarországon a mezőhegyesi, a kispéri és a bábolnai ménes is. Néhány kisebb ménesben angol telivér elterjesztésével foglalkoztak.

– *Ha már gyakran emlegetik, hogy a magyar „lovasszék”, vannak-e Magyarországon vagy Erdélyben kialakított lófajták?*

– Igen. Ilyenek mindenekelőtt a Furioso North Star, a Noniust és a Gidrán – ezeket Mezőhegyesen alakították ki –, de megemlítem a kispéri félvért, a magyar sportlovat, a hucul és a székely ló néven ismert fajtákat is.

– *Feltérképezhetnénk az erdélyi, ó-romániai és magyarországi, már hagyományos méneseket?*

– Erdélyben állami ménes működik Ószényben (Temes megye), Bethlenben (Beszterce-Naszód megye) és Alsószombatfalván (Brassó megye). Az elsőt Noniust, a másodikban főleg színes lipicait tenyésztnek, Homoródon pedig (Kovászna megye) tudtommal egy magánménest tartanak fenn. Moldvában három (Lucina, Rădăuți, Tulucești), Havasalföldön öt (Slatina, Dor Mărunt, Jegălia, Mangalia és Rușețu) ménes működik. Állományuk száz-négyszáz közé tehető. Ami a magyarországi méneseket illeti, a leghíresebb a mezőhegyesi. Ott Furioso North Star, Noniust és kispéri sportlovat tenyésztnek. Ismertség szempontjából következik a bábolnai, ahol arabs telivér és shághya arab lovak tenyésztésével foglalkoznak. Szilvásváradon a lipicaiak, míg Alagon a telivérek és az ügetőlovak tenyésztése a hagyományos. Továbbá Orosházán, a Hortobágyon, Dalmandon stb. találhatóak még ménesek. A mostani ménesekben elsődleges cél a lóállomány minőségének genetikai javítása, illetve hogy a fogathajtókat és a lovassport művelőit ellássák lovakkal.

– *Ha már a fogathajtásról esett szó, hol képezik ki a hajtókat, illetve a zsokékat? Hogyan állunk általában véve a lótenyésztéssel kapcsolatos intézményes képzéssel?*

– Mivel Romániában hivatásos hajtóképzés nincs, a jelenlegi ménesek munkatársai többnyire autodidakta módon sajátítják el az ehhez szükséges ismereteket. Itt említem meg, hogy az idei kettős fogathajtó versenyen, amelyet Franciaországban bonyolítottak le, Románia a kilencedik lett a 25 versenyző csapat közül. Nálunk különösen Kelemen Atila tett sokat a fogathajtás fellendítéséért.

Magyarországon a Kaposvári Egyetem Állattudományi Karán folyik ménesgazdaképzés, ennek keretében a lótenyésztés és a lovassportok területén nyújtanak két-éves, azaz négy féléves képzési lehetőséget. Az alapmodulok közé tartoznak a lóhasználat, a hajtási, a lovaglási ismeretek, valamint a lovasoktatás elsajátítása. A kötelező szakmai modulok között szerepel a lovak takarmányozása, a tartástechnológia, a lótenyésztés, a lovassportszervezés, a lovas etika stb. Vannak olyan, választható, speciális modulok, mint a lovaglás, a lovas kultúra és hagyományok stb. A képzést sikeresen elvégző szakemberek lovas vállalkozásoknál, tenyészetekben, ménesekben, lovasiskolákban, lótenyésztő egyesületekben helyezkedhetnek el.

– *A rendszerváltást követően Alsózsukon megalakult a Furioso North Star Egyesület, amelynek Ön is a tagja volt. Mi volt a kezdeményezés célja, és milyen sikerrel működtek?*

– Az 1989-es romániai fordulat után Bőjthe Barna állatorvos kezdeményezésére, aki akkor a zsuki félvérmenesnél dolgozott, megalakítottuk a Furioso North Star Egyesületet, illetve a Félvérlovak Tenyésztési Egyesületét (a félvérek közé soroljuk az említett fajta mellett a Noniust és a Gidránt). Bőjthe doktorról tudni kell, hogy az európai hipológusok szerint ő az, aki a Furioso North Star fajtáról mindent tud, mert amit ő nem tud, azt már nem is érdemes tudni... Az egyesület megalakításával

az volt a célunk, hogy a zsuki ménesben még fellelhető Furioso North Star állományt minőségileg feljavítsuk. Az egyesületet bejegyeztettük a bíróságon, és kapcsolatba léptünk egy amerikai alapítvány, a Heifer Project romániai képviselőjével. Az alapítvány azzal foglalkozott, hogy az általa kezdeményezett projektek partnereit ellátta tenyészállatokkal (szarvasmarhával, juhval, baromfival stb). A mi egyesületünkkel megkötött egyezség volt az első, amelyben lótenyésztés felkarolását tűzték ki célul. A pályázat összértéke 150 ezer dollár volt. Mi azon a pénzen jó tenyészértékű kancákat vásároltunk, amelyeket Zsuk községi gazdákhöz adtunk ki, hogy szaporítsák az állományt. A kanca tulajdonjoga csak akkor szállt volna át a gazdára, ha az első csikót hat-nyolc hónapos koráig visszaadja ingyen az egyesületnek. Ezeket a lovakat tenyész-, hobbi- vagy sportlóként lehetett volna értékesíteni. Az amerikaiak számára a projekt azért volt érdekes, mert a hippológusok szerint a Furioso North Star állomány genetikailag Romániában volt a legtisztább. Az egyesület néhány tagját akkor elküldték külföldi továbbképzésre, méneslátogatásra. Így Magyarországon is jártunk, az ottani Furioso North Star Egyesületnél, amely akkor nagyon jól működött. Nem telt bele sok idő, az amerikai projekt megfeneklett. Bőjthe Barna visszakozott, de ketten még megpróbáltuk, hogy a zsuki istálló és a hajtópályát bérbe vegyük. Ez sajnos nem sikerült. Egy norvég cégnek koncesszionálták a területet, amely lovasiskolát is működtetett ott.

Hogy mi a tanulsága ennek az esetnek, amely akár sikertörténétté is válhatott volna, de ehelyett kudarc lett? Talán a kompromisszumkészség hiányzott. Holott nyilvánvaló, hogy működőképes megoldásokat kell találni. A lótenyésztés mindig az adott társadalom életszínvonalával áll egyenes arányban: egy ilyen mérvű, elhúzódo gazdasági válság akár meg is béníthatja a lótenyésztést. Olyan körülmények közepette, amikor a romániai mezőgazdaságban egyre kisebb mértékben használgák a lovakat, a romániai lótenyésztés nem hoz különösebb bevételt. Az állami szakhatóságoktól pedig vajmi kevés hozzáállást és hozzáértést tapasztalok.

– *Hogyan alakult a kapcsolata a továbbiakban az egyesülettel?*

– 2009-ig az elnöki, ettől kezdődően pedig a tiszteletbeli elnöki tisztséget töltöm be. Évente két-három alkalommal részt veszek a gyűléseiken, ha kérnek, szaktanácsot is adok. Az egyesületet képviselve többször jártam külföldön – főleg Magyarországon, Szlovákiában és Csehországban – tapasztalatszerző kiránduláson.

– *Ezek szerint nem túlzás azt mondani, hogy a rendszerváltás sok kárt tett a ménesekben.*

– Így van. Ennek egyik példája, hogy a zsuki ménest vagy tíz éve, előttem ismeretlen okokból, elköltöztették Jegălia helységbe, majd onnan Slatinára.

De mondok egy másik példát. A magyarországi Sárvárról 1944-ben kimenekítették a ménest, amely Lajos bajor királyi herceg tulajdona volt, s amelyet aztán a rendszerváltás után a herceg ingyen visszaadott a magyar államnak. A lóállomány Nagyberekre került. Pár év múlva az ottani gazdaságot magánosították, és az új tulajdonosnak már nem állt érdekében a ménes fenntartása, ezért felajánlotta a hercegnek, hogy vásárolja vissza azt a lóállományt, amelyet annak előtte nagylelkűen odaajándékozott az államnak. Végül egy magyarországi vállalkozó, Antal István vette meg a lóállományt. Antal a bugaci Táltos fogadó tulajdonosa volt, aki hamarosan egy lovasbemutatót is rendezett, amelyen én is részt vettem. Ekkor ismerkedtem meg Lajos bajor királyi herceggel, aki tökéletesen beszél magyarul.

A lovas sportok kedvelőit érdekelheti, hogy 2009-ben végignézttem a híres pardu-bicei (Csehország) akadályversenyt. Ezen a pályán található a hírhedt Taxis akadály, amely 150–160 cm magas; két méter széles sővényből, illetve öt méter széles árok-ból áll. A résztvevőknek legkevesebb hét métert kell ugraniuk a sikeres „landolás-hoz”. A különleges pszichikai és fizikai igénybevétel miatt egy évben csupán egyszer